

Utoljára 1980-ban volt pozitív a népesedési arány Magyarországon

Három testvér

Válságban a gyermek a legbiztosabb támasz, állítják hazai társadalomkutatók. Ráadásul több gyereket vállalni befektetésnek sem utolsó – mindenképpen biztonságosabb beruházás, mint hogy virtuális közösségeknek (bankoknak, befektetési alapoknak) adjuk a pénzünket. Ezért sem ésszerűtlen, hogy Magyarországon a krízis közepén hoznak létre mozgalmat azért, hogy a tervezett gyermekek világra jöjjenek.

LUKÁCS CSABA

Elindul a legkisebb, a harmadik királyfi, és megmenti az országot – a magyar népmesékben ritkák az egykék. A királynak három fia vagy három leánya van, a szegény embernek pedig annyi gyermeke, mint a rosta lika. A gyermektelenek pedig szomorúak, és leghőbb vágyuk, hogy megszülessen az utód.

A minta tehát adott, ráadásul a vágyaink is hasonlóak, hiszen a magyar fiatalok hatvan százaléka legalább két, negyede pedig három vagy több gyermeket szeretne, és száz emberből három sem vallja azt, hogy nem érzi szükségét az utódnemzésnek.

Az értékek szintjén – vagyis ha az általuk legfontosabbnak tartott értékekről vallanak honfitársaink – a mi társadalmunk a leginkább családbarát, gyermek-szerető Európában, csak az a baj, hogy a tervezett gyermekek döntő többsége soha nem születik meg. Miközben családunként kettőre volna szükség ahhoz, hogy ne csökkenjen az ország népessége, ma a termékenységi arányszám alig 1,3.

Még riasztóbb a helyzet, ha megnézzük az ezer főre vetített népességváltozást: ez a 2007. évi Statisztikai évkönyv szerint nálunk mínusz 3,5 (és ezzel már Oroszországot is megelőzzük), miközben Csehországban plusz egy, Franciaországban pedig plusz 4,3!

Utoljára 1980-ban volt pozitív a népesedési arány Magyarországon.

A probléma gyökere negatív világképünkben is keresendő: egy idei felmérés szerint a világ százhusz országára közül csak Zimbabwében vannak többen, akik rossznak tartják az életminőségüket (nálunk száz emberből 34), és azt gondolják, hogy ilyen is marad a következő öt évben. A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) legutóbbi jelentése szerint egyetlen uniós tagállamban sem romlott olyan nagy mértékben a szociális esélyegyenlőség az utóbbi két évben, mint nálunk! Paradox helyzet: miközben az értékek szintjén, közvetlen környezetét tekintve a magyar társadalom bizonyos szempontból a legegészségesebb Európában, külső környezetünket kiszámíthatatlannak, értékvesztettnek, ellenségesnek érezzük. Óriási tehát a szakadék az elvárások és a megélt valóság között, és ez rendkívüli feszültségekhez vezet. Ebben a helyzetben felértékelődik a család szerepe, amely belső támaszt nyújthat a nehéz helyzetekben.

A Semmelweis Egyetem Magartartás-tudományi Intézetének munkatársai a múlt héten kerekasztal-beszélgetést szerveztek Válságban a gyermek a legbiztosabb támasz címmel. Azt is bejelentették, hogy országos mozgalmat szeretnének útjára indítani annak érdekében, hogy a kívánt, tervezett gyermekek megszülethessenek (a mozgalom honlapja:

Családi idill Budapesten. Amíg a nők nem tudnak részmunkaidőben dolgozni, sokan inkább a karriert választják a gyermek helyett

www.selye.hu/haromkiralyfi.html). Ezt azért is fontosnak tartják, hogy legyen kiben bízunk akkor is, amikor a magunk erejében már nem bízhatunk. Az intézet mérései ugyanis azt igazolják, hogy a sokgyermekes szülők derűsen öregednek meg, ráadásul az apának jelentősen nőnek a túlélési esélyei: a 40–69 éves férfi korosztályban négyszer magasabb túlélési arány jött ki a gyermekek körében, mint a gyermekteleneknél, miután a többi kockázati tényezőt kiszűrték!

Kopp Mária, a Magartartás-tudományi Intézet vezetője szerint a mostani válságra minden országnak újszerű válaszokat kell adnia, és a miénk a következő lehetne: a frissen munkanélkülivé vált szülők világra hozzák az egyébként is tervezett gyermekeket.

A szülés életkezdesi stratégiának sem utolsó, hiszen az intézet mérései szerint a magasabb végzettségű nők későbbi pályája szempontjából a legkevésbé hátrányos, ha még az egyetemi évek alatt vagy a pályájuk legelején tudnak gyermeket vállalni. Különben pont ők azok, akiknél a legnagyobb szakadék tátong a vágyott és a később ténylegesen világra hozott gyermekek között: a főiskolás vagy egyetemi diplomával

rendelkezők átlag 1,3-mal kevesebbet szülnék, mint amennyit terveztek, míg a kevesebb mint nyolc általánossal rendelkezők túl is teljesítik saját előzetes elvárásukat.

– A magyar társadalom család- és gyermekbarát – mondta előadásában Pongrácz Tiborné, aki szerint a romló életkörülmények ellenére még ma is csak gyermekkel tudjuk elképzelni a jövőnket, életünket. Amikor a kutatók feltették az embereknek a kérdést, hogy kinek jobb az élete, a magyarok kilencven százaléka azt válaszolta: a gyermekeknek (míg a volt NSZK területén élők hatvanhat százaléka szerint a gyerektelenek boldogabbak). Száz magyarból hetven egyetért azzal, hogy akinek nincs utódja, az nem lehet igazán boldog (Litvániában csak a lakosság 22 százaléka gondolkozik így), és nyolcvan százalékunk úgy véli, fontos ugyan a munka, de a nők többsége számára a család és a gyermekek a fontosabbak (Hollandiában csak minden harmadik ember vélekedik hasonlóan). Amikor megvizsgálták a húsz és negyven év közöttiek gyermekvállalási terveit, kiderült, hogy honfitársaink kilencven százaléka szeretne utódot (a volt NSZK területén élőknek csak fele gondolkozik így).

Csomagok krónikája

Az 1995. március 12-én, a Horn-kormány által bejelentett kiigazítási csomag – amelyet a köznyelv Bokros-csomagnak nevezett el – csökkentette a gyermekgondozási segélyre, családi pótlékra, gyermeknevelési támogatásra jogosultak körét. Csökkentették a gyógyszerek állami támogatását, felemelték a nyugdíjkorhatárt. A forint csúszó leértékelése és a külföldről behozott árukra egységesen kivetett nyolcszázalékos vám áremelkedést – köztük az élelmiszerek árának növekedését – hozta magával. A Bokros-csomag egyes elemeit az Alkotmánybíróság részben vagy egészben megsemmisítette, így például az anyasági és gyermekgondozási támogatások megkurtítását csak az újonnan született gyermekekkel kapcsolatban tartotta alkotmányosnak, a családi pótlék és a táppénz szűkítését pedig eltörölte. Az idén februárban bejelentett Gyurcsány-csomag változásai: a családi pótlék, az anyasági támogatás és a gyermeknevelési támogatás bekerült az adóalapba. Átalakult a gyerekgondozási díj rendszere, a gyed hossza megrövidült azok esetében, akik nem tudnak kétéves munkaviszonyt igazolni. A márciusi Bajnai-csomag 600 milliárd forinttal vágná meg a túlméretezett szociális és nyugdíjkiadásokat. Az elképzelés szerint befagyasztják a családi pótlékot, megszüntetik a gyermekek után járó lakásvásárlási kedvezményt (szocpol), egy évben maximalják a gyed időtartamát, csökkentik a táppénzt. A gáz- és távhőtámogatás megszüntetése, az utazási kedvezmények mérséklése további terheket ró a családokra, amelyeket kiemelten sújt az áfaemelés miatti árdragulás is.

Sokat vitatott kérdés, hogy növelhetik-e a kormányzati intézkedések a születési arányt. A tények azt mutatják, hogy a franciáknál a háromgyermekes családok kiemelt támogatásával tudták megfordítani a demográfiai krízist. Az OECD-n belüli tapasztalatok alapján az is megállapítható, hogy a folyamatos, a gyermekek életkorához és szülei igényeihez igazított támogatási rendszer jól érzékelhető hatást fejt ki.

Ádám Szilvia közgazdász-szociológus szerint ha a nőket olyan választás elé állítjuk, hogy munka vagy gyermekvállalás, akkor a végeredmény alacsony munkavállalási szint és alacsony születési arány lesz. Ha kevés leánygyermek születik, ördögi spirálba kerülünk, hiszen ez később még kevesebb kisdéd születését hozza magával. Rohamosan csökken a fiatalok száma, és elfogy a közpénzalap is az öregedő népesség egészségügyi ellátásának drágulása, valamint a nyugdíjasok számának növekedése miatt.

A tizenhat OECD-ország körében folytatott, több mint húsz évre visszamenő vizsgálat azt mutatja, hogy akkor magas a születési arány, ha tekintélyes összeg a családok gyermekek után kapott közpénzbeli juttatása, magas a szülési szabadság alatti juttatások szintje, jelentős a nők munkaerő-piaci részvétele, nagy az óvodába, bölcsődébe adott gyermekek száma, illetve magas a részmunkaidőben dolgozó nők száma. A tudományos adatok szerint a születési arány akkor alacsony, ha a munkanélküliség magas, a férfiak és nők között nagy a bérkülönbség, illetve ha a nők nehezebben tudnak visszajutni a munkaerőpiacra.

Magyarországon a kétgyermekes családok 15 százalékponttal kevesebb adócsökkentő juttatásban részesülnek, mint azok, akiknek nincs gyerekük. Úgy tűnik, nálunk a gyermek „luxuscikknek” számít, a családok jelentős része csak egy biztosnak hitt anyagi háttér megteremtése után kíván világra hozni utódot, ám sokan kifutnak az időből. A trend csak akkor fordulhat meg, ha a kormány stabil, kiszámítható családbarát politikát folytat, és sikerül az önkormányzatokat és a munkahelyeket is érdekeltté tenni a sokgyermekesek támogatásában. Amíg a nők nem tudnak részmunkaidőben vagy távmunkában dolgozni, addig sokan a karrier mellett döntenek a nagyobb család rovására.

Benkő Ágota, a Nagycsaládosok Országos Egyesületének (NOE) korábbi elnöke szerint világosan látható a nők válasza egyes kormányzati intézkedésekre: a Bokros-csomag után például drasztikusan csökkent a születések száma, és ez várható most is.

Rá kellene jönniük végre a politikusoknak is, hogy a gyermek egyben közjő is. A kutatók úgy vélik: a nagycsaládos életforma egészségben és tagjaira nézve külön-külön is sajátos állapot. A több gyermek elfogadása és nevelése nemcsak a gondok szaporodását jelenti, hanem a családtagok harmonikus együttélésén keresztül sok örömet és bizalmat, szeretetet vált ki az érzelmileg gazdagabb, szociálisan értebb, felelősségteljesen élő és cselekvő gyermekekből. A társadalomnak – demográfiai érdekein túl – meg kellene becsülnie a nagycsaládot mint a legfontosabb értékek hordozóját is, ezért nemcsak a gyermeknevelés költségeihez kellene jobban hozzájárulnia, hanem a nagyobb erkölcsi támogatás mellett példaeértékűnek kellene tekinteni a tudatosan vállalt nagycsaládos létformát is.

A kerekasztal egyik legérdekesebb előadása egy lelkes-közgazdász, Székely András hozzászólása volt, aki egyik szakmájához híven pénzügyi nyelven magyarázta el, miért a gyermek a legjobb befektetés, és hogy a saját jövőnkéről, biztonságunkról való gondoskodás mostanában divatos ideológiája egyáltalán nem áll szemben a gyermekvállalással. Az utódnemzés ugyanis az öngondoskodás ősi, egyedül megbízható formája, anyagi, erkölcsi és lelki befektetés. Míg évezredek keresztül a jövőt a család, a gyermekek jelentették, addig mára ennek az alapvető közösségnek a szerepét különféle hazug jelzőszavakra hivatkozva átvették a virtuális közösségek, a különböző pénzügyi intézmények és befektetési formák. A mostani válság nagyon jól mutatja, hogy ha a család helyett a személytelen, valójában öncélú pénzvilágban bízunk, a végén két szék közt a padlóra eshetünk. Se pénz, se család, csak a hitelek maradnak.

A család viszont speciális „befektetési forma”: minél hamarabb kezdünk az építésébe, annál hamarabb térül meg a befektetés. És a család is lehet „karrier”. Ha a gyermek azt látja, hogy csupán anyagi kérdés a kistestvér megszületése, később ne csodálkozunk, ha a rólunk való gondoskodásában is praktikus pénzügyi érvek döntenek az öregothon mellett.